

Notes de viatge (2)

Letònia encara no s'ho creu

Letònia i Estònia no tenien previst de ser immediatament independents, però s'han enfilat al carro lituà amb el colp d'estat. Vicent Partal ens continua oferint les seues impressions de viatge, aquesta setmana des de Letònia.

Vaig en tren de Riga a Vílnius. El meu company de vagó és un vietnamita resident a l'URSS. Ell va a Tallin i ha pagat 24,15 rubles. Jo vaig a Riga, a meitat de camí, i a mi (perquè sóc estranger) m'han cobrat 74,85. Definitivament són uns lladres.

Entre Lituània i Letònia el tren no ha parat en cap frontera, de manera que no m'he pogut fer visar el passaport enlloc. A l'arribada a Riga m'he adreçat a l'estació de policia, però he girat cua ràpidament en veure que el que hi havia era KGB. A l'hotel m'han demanat el visat i he ensenyat el lituà. No m'han dit ni que sí ni que no.

Riga fa tota una altra impressió. És obvi. Tallin té pinta de ser una ciutat simpàtica, de pescadors potser. Vílnius és pagesa. I Riga, la capital. Només cal veure els ponts sobre el riu per a entendre que Riga rivalitza amb Sant Petersburg pel títol de ciutat més bonica de la Bàltica. Sota el cel gris (plou i fa fred d'una manera professional, sense bromes) destaquen les cúpules protestants de les esglésies, amb les agulles punxant els núvols. I impressionen els rellotges, daurats sobre fons negre, perquè ressalten extraordinàriament en la llunyania. Sobretot alegre com són de nets i relluents.

En aquest país una mica polsós Riga és la llum que torna del cel a la terra.

Ací també han aparegut pertot els edificis dels nous ministeris. Cosa curiosa: els de finances i indústria tenen els rètols en anglès i letó. Els altres en letó i rus. L'estructura de la població no deu permetre a Letònia alegries lingüístiques. Els letons només són el 52 % de la població, i encara gràcies. Darrere seu hi ha els russos, que són el 34 % dels habitants de la república i altres minories com els bielorusos, els ucraïnesos, polonesos,

jueus, lituans, etcètera. De totes maneres la immensa majoria d'aquests parlen el rus com a segona llengua (després de la pròpia) i de vegades fins i tot com a primera. Fet que deixa la població en un peyllós empat entre letòfons i russòfons.

D'ací vénen les precaucions lingüístiques. No he vist cap cartell només en letó. I la majoria dels anuncis comercials van en bilingüe, o directament en rus.

Sempre hi ha una paraula nova. Ara diuen que una nació és *etnòfona* quan conserva l'ús del seu idioma. ¿I com en diuen quan no?

A Riga el Front Popular no s'ha dissolt, com passa a Lituània. Segons ells, la revolució nacional ja és feta però la democràtica encara no. I no serà fins que ho estiga que el Tautas Fronte no es dissoldrà. Dins seu, però, ja es nota molt que cadascú és fill d'un pare i una mare.

Riga té possibilitats d'esdevenir ràpidament una ciutat preciosa. Treballen molt. A la ciutat vella totes les façanes són restaurades amb molt de gust. I el paviment, també l'adoben. Amb això recupera l'aire de la ciutat hanseàtica que havia estat.

Però no tot és adobar façanes. Els telèfons, per exemple, són absolutament in-servibles. A banda que tarden hores a posar-te una conferència, com a tot arreu de l'antiga URSS, sonen a llauna d'espàrrecs. Sembla com si per comptes d'un auricular telefònic tingueres a l'orella una autèntica olla de grills. I, segons em diuen des de casa, allà se sent la reverberació de les paraules. Tenen molta raó els incipients empresaris d'aquest país quan diuen que sense fax ni telèfons que funcionen regularment ací no vindrà ningú a comprar ni a vendre.

Riga té un circ. Vull dir un circ permanent, a la manera russa. No un circ amb tendal de tela i tot això, sinó una

instal·lació permanent, amb un circ estable. M'ha cridat l'atenció que l'estil i els colors dels cartells són iguals que els nostres. Deu ser l'única publicitat homològica.

La liberalització política encara no ha deixat pas a la Coca-Cola. La Pepsi continua sent l'única cola oficial.

La història és antiga i la contenen així: la Pepsi és del partit demòcrata dels EUA, de la seua esfera d'influència. (O potser és el partit demòcrata el que és de l'esfera d'influència de la Pepsi). I la Coca-Cola, del partit Republicà. Quan la cola s'introduí a l'URSS els qui tenien bones relacions amb el Kremlin eren els demòcrates. I d'ací ve que hagen monopolitzat el mercat. En canvi, quan Nixon anà a la Xina, copà el mercat per a la Coca. (I vés a saber què va ser primer, la diplomàcia o el vici. *You can't beat the feeling...*)

Em diuen que a la premsa d'aquest país hi ha hagut una intensa polèmica sobre Catalunya. Segons sembla, el ministre letó d'afers estrangers va fer públic el seu desacord amb el fet que el Comitè Olímpic de Letònia hagués arribat a un conveni de col·laboració amb el de Catalunya. El tal personatge assegurava, perspicaç, que això molestaria el govern espanyol. D'on es pot deduir clarament quina és la prioritat del tal ministre.

Aquesta actitud tingué la seua resposta en dos articles. L'una d'un destacat membre del Comitè Olímpic Letó i l'altra d'un conegut periodista. Ambdós explicaven que hi ha una cosa que es diu principis i que això no pot ser mai objecte de transacció. Però afinaven més encara en afirmar que el govern espanyol sempre veurà amb reticències Letònia i que, per tant, tant és que s'enfade com que no.

Òbric la porta de l'ascensor i em trobe cara a cara amb Stalin. Ja ho sé que no pot ser, que és mort i que, per tant,

La informació és una de les demandes més urgents de la població. ARXIU

aquest Stalin (absolutament perfecte en la caracterització) és un dels dobles que participa en un congrés que se celebra ací i en el qual jo no havia parat la més mínima atenció. Però el mig segon de bot del cor ja no me'l lleva ningú.

Els letons han estat més expeditius amb el tema de les guies. Simplement les han retirades totes de la circulació. Així no hi ha perill de fer el ridícul amb els monuments i els carrers. El gran Lenin que hi havia davant l'hotel Latvija ha desaparegut de la nit al matí. Al costat de l'antic emplaçament de l'estàtua, encara poden veure's les petges d'una bomba que els letons atribueixen al KGB i que va destrossar totes les finestres de l'edifici del consell de ministres. En la mateixa avinguda, al final, ha reaparegut el monument a la llibertat. Es tracta d'una altíssima columna, dalt de la qual hi ha una senyora sostenint tres estels. L'estàtua havia estat desmuntada després de la segona guerra mundial, quan Letònia va ser incorporada a l'URSS, i ha reaparegut ara. En la base hi ha escrites les paraules "Pàtria i Llibertat" i centenars de flors. Hi ha dues dones grans que se senyen i una colla de xiquets que toquen una guitarra. Curiosament l'estàtua té a les mans tres estels de cinc puntes mentre que a l'anagrama del Front Popular hi ha tres estels de sis puntes. Ningú no m'ha sabut explicar la diferència.

He quedat per a parlar amb Bilnis Baltins, un actiu empresari nacionalista, embolicat també en mil i una històries pa-

triòtiques. Avui és un dia important perquè el nou consell presidencial soviètic ha decidit reconèixer la independència de les tres repúbliques bàltiques. Li dic, immediatament, que estic molt content i ell fa cara d'entendre'm. Però jo diria que no es mostra entusiasmada. Li agrada més parlar de projectes i coses que vol fer, o que li agradaria fer, amb alguns amics seus catalans.

Al final no puc aguantar-me més i li dic que no els entenc. Si una persona ha arribat ací avui i no comprèn la llengua ni es preocupa de buscar informació, és impossible que descobreixi que aquest país s'ha fet independent, definitivament, avui. Baltins es limita a dir que ha estat molt dur i que la sensació no és tant d'alegria com d'haver-se tret un pes de sobre.

Les noves repúbliques prenen amb calma el procés de canvi. ARXIU

Durant el dinar m'explica que la seua gran emoció, la va sentir el dia que la bandera letona va ser hissada de manera oficial per primer vegada, fa només un parell d'anys. Baltins havia estat de jove campió del món de rem. Però diu que la bandera soviètica pujant mentre ell era al podi li produïa una altra classe d'emoció. "Allò era l'emoció del meu esforç. Això és sentir-me part d'un poble, del meu".

El record dels anys terribles del stalinisme pesa sobre ell com una llosa. Quan només era un xiquet, una nit la policia va anar a casa seua i se'l va endur a ell i sa mare. Al matí següent marxaven a Sibèria per sis anys. Li pregunto perquè i arronxa els muscles. ¿Represàlies polítiques? ¿Estàveu detinguts? No ho sap, encara ara, si estaven detinguts o no.

Simplement se'ls van emportar cap allà, a Tomsk, i al cap d'uns anys els van tornar sense donar explicacions. "Ho van fer perquè érem letons". És l'única explicació que se li acut, i probablement és la més plausible.

A la nit he anat a prendre cafè a casa seua i he conegut la seua dona. Ella, Maija Baltina, treballa de professora de llengua letona a la Universitat. És una experta en el primer letó, el més antic. A ella també li explique la meua sorpresa per l'absència total de manifestacions, de balls, de banderes. Em diu que cantar i ballar era una forma de resistència i que ara ja no cal resistir sinó treballar. "I durant", afirma.

Més tard hem parlat una estona sobre el letó. Maija i Vilnis són conscients de la dificultat que representa tenir un idioma amb només un milió de parlants. Però bolquen tot el seu entusiasme en el renaiement que es produirà ara —ells n'estan segurs. Els pregunto sobre el considerable tant per cent de russòfons que viuen al país. ¿Què passarà amb ells? "Una part, pocs, tornaran a Rússia i la major part se n'anirà cap a occident. Des d'ací és més fàcil", em contesten, segurs. ¿I els que queden? "¡Parlaran letó aviat!"

A la vora del monument a la llibertat hi ha un parc que segueix el riu. A banda i banda dels ponts que el travessen hi ha cinc pedres amb cinc noms gravats i flors depositades al damunt. Són els llocs exactes on els boines negres (oficialment en deien "la unitat antiterrorista") van matar dos càmeres de cinema, un policia letó d'origen bielorrús i dos joves més. Són els últims cinc morts. Tot va passar

Tranquil·litat dels soldats al Bàltic. ARXIU

en només una hora, la nit del 20 de gener d'enguany, quan les tropes especials van disparar contra una comissaria de la policia letona, la qual encara guarda els impactes de bala a la paret. Minuts després de l'enfrontament entre les policies soviètica i letona, els boines negres van començar a disparar contra la gent que hi havia al parc. I també van entrar, disparant, a l'hotel Ridzene. Encara avui a l'escala de vidre de l'hotel queden els forats de les bales. Segons el director, potser, ara canviaran els vidres. Però fins ara, fins a la independència, no ho volien fer perquè creien que era un recordatori obligat de la violència política contra el seu poble.

Segons l'Institut d'Estudis Internacionals de Londres, hi ha ara als països bàltics tres divisions blindades, set divisions mecanitzades, dues divisions d'artilleria i dues d'aertransportades de l'exèrcit soviètic. Això podria significar un parell de centenars de milers de soldats soviètics estacionats en tres països que, tots junts, sumen set milions de persones (de les quals només el 64% són nacionals, mentre que n'hi ha prop d'un 27% de russos). El Bàltic té, a més, una gran importància per a la marina ja que sense les grans bases de Klaipeda (Lituània) i Riga (Letònia) la presència militar soviètica en aquesta mar queda reduïda a Kronstand i Sant Petersburg, que són dos ports difícils pel gel d'hivern, i a Kaliningrad, que amb la independència lituana ha quedat separat de Rússia. S'entén que, en aquestes condicions, el Kremlin vulga pactar la conversió de les actuals bases en bases estrangeres. Com a mínim en conservarien l'espai.

He pogut xerrar una estona llarga, malgrat la impaciència evident de la seua

dona, amb Kristovskis Girts. Fent una miqueta de burla podríem dir que aquest xicot és, amb 29 anys, el *general* més jove d'Europa. Perquè Girts és l'encarregat pel parlament letó de crear l'exèrcit de Letònia, la Guàrdia Nacional.

Segons ell, i em sembla una política asenyada, seria del gènere imbècil provar de crear un exèrcit de tipus convencional. No té sentit pensar en una possible guerra amb la Unió Soviètica, que seria el principal enemic possible. Els letons durarien hores. Però aleshores, ¿què cal fer? Segons Girts dues coses: d'una banda mantenir les millors relacions possibles amb tot el món, intentant d'evitar qualsevol fricció que mene a la guerra i, en segon lloc, pensar en l'exèrcit més com un factor d'estabilització de la independència que no com un fi per ell mateix.

Partint d'aquestes bases el futur exèrcit letó serà un cos armat amb material lleuger, format per deu o dotze mil persones. D'aquestes, uns centenars seran professionals i la resta soldats de lleva. (Però els reclutes podran triar entre fer la mili a la Guàrdia Nacional, al cos de fronteres o a la policia. O ser objectors.)

La faena principal d'aquest exèrcit anirà adreçada a la població, a popularitzar la idea que la defensa nacional és un objectiu col·lectiu i que pot ser més interessant que estiga basada més en la no-agressió que no en la dissuasió.

Li he preguntat sobre els actuals soldats soviètics a Letònia i m'ha dit que no hi poden fer res. Ni saben quants n'hi ha exactament. Però ja han començat negociacions per a la retirada escalonada, amb el govern soviètic. Diguem-ne soviètic, vaja...

Segur que una bona part de la fredor dels letons per la independència ve del

panic absolut que provoca la difícil situació econòmica.

Jurmala (els letons ho escriuen amb un macró, una ratlleta, sobre la lletra u) és un dels dos paradisos estuencs de l'antiga Unió Soviètica. L'altre és a la Mar Negra. Aquesta ciutat, que era una de les preferides de la nomenklatura per a passar uns dies prop del mar, és veïna de Riga. La primera sorpresa és que per a entrar-hi has de passar una duana, on et controla la policia soviètica.

Dins Jurmala hi ha datxes esparses i fins i tot un kolkhoz, una granja col·lectiva. En passar per davant m'ho han hagut de dir, que això era un kolkhoz. La prosperitat evident dels seus habitants està a anys llum de qualsevol granger rus. Les cases semblen vil·les de vacances de les d'ací, i hi ha cotxes europeus i americans aparcats al davant. Segons que contenen, aquests llauradors s'han espavilat molt en aquests mesos de lliure mercat. I ara volen evitar que el kolkhoz siga privatitzat i pretenen convertir-lo en cooperativa.

L'agricultura bàltica ha estat de les més competitives de l'URSS. I això és, en bona part, perquè és on queden més camperols de tota la vida.

Quan Stalin va decidir que la gent del camp era una classe reaccionària, contrària a la soviètzació, va cometre un dels errors més grans de la història soviètica. L'error que és la base de l'actual déficit alimentari. Stalin va decidir alterar la demografia del camp. El seu pensament va ser d'enviar els llauradors a la ciutat, per proletaritzar-los, i substituir-los per proletaris. Perquè aquests eren la classe revolucionària per excel·lència i així exportarien els canvis al món rural.

El seu error va ser no entendre que un mecànic pot aprendre el seu ofici als lli-

LE BOIS FLEURI

A Argelès de la Marenda, a 20 km de Perpinyà, entre mar i muntanya, 13 ha de roures, d'acàcies, d'erables i de lladoners abriguen un veritable raió de paradís.

CAP DE SETMANA
BLAU DE MAR

El mar apassionadament... Un cap de setmana per iniciar-se a la planxa de vela i aprofitar el material posat gratuïtament a la vostra disposició. Alojament en 1/2 pensió dins un superb xalet. Accés gratuït a totes les activitats.

15.500 pts/pers.
tot inclòs

Tel. 07 33 68.81.70.00

Per reservar el vostre cap de setmana, telefonau o envieu aquest tala per rebre una documentació completa

Nom i Cognom.....

Adreça.....

C.P. / Ciutat..... Tel.....

Parc Résidentiel LE BOIS FLEURI - Route de Sorède - 66701 Argelès sur Mer

S'han quedat enrere els temps de la revolta.

ARXIU

bres. I un analista. I un programador d'ordinadors. Però un llaurador no. El llaurador és sempre el resultat de generacions i generacions. Un pagès és capaç d'endevinar mirant al cel si plourà o no. Però això ho sap perquè els seus li ho han ensenyat després d'anys d'observació no d'un cel abstracte sinó d'aquell cel concret. Això no es pot aprendre als llibres.

L'error de Stalin va ser buidar la terra i omplir-la amb gent que no la coneixia. Només en alguns llocs, com a les repúbliques bàltiques, això no es féu.

I, en part per això, i per moltes coses més, ací no hi ha l'escassetat d'aliments

que tant angoixa l'URSS.

(Per cert: el mar, a Jurmala, té un color marró intens.)

Ara recorde que Jossip Brodski, supose que per a *épater*, diu que aquests països són "l'Àsia de l'Oest".

A la plaça de la catedral m'atura un jove ros. Comença a parlar-me de Déu i de la necessitat de convertir Rússia al catolicisme. Em sorprèn que em parli de catolicisme perquè Letònia és luterana. Però ell estudia al seminari catòlic. El seu nom és Arnis.

Em diu que va ser un dels primers activistes del Front Popular (cosa que altres em van confirmar després). Era periodista i va lluitar molt als primers anys. "Però després he entès que Letònia necessita més una regeneració espiritual que econòmica".

Però, li pregunte, per a què apostolitzar Rússia. La seua tesi és que no hi ha arribat la civilització cristiana d'occident i que això és una premissa bàsica, si volen que deixi de ser una amenaça. "Rússia ha de girar els ulls a Europa" diu amb fruïció mentre s'acomiada amb un potent "Déu et beneesca". Si no fos perquè Arnis és letó, diria que acabe de mantenir una conversa amb el fantasma de Puixkin i que parlàvem de Dostoievski.

Baltins m'ensenyà el seu projecte per a construir un camp de golf prop de Riga. Aquest seria el primer a obrir a les antigues repúbliques soviètiques de la Bàltica. El projecte està molt ben dissenyat però espera ajuts de fora. De moment practica el golf al pati de l'edifici on té la seua oficina. Hi ha instal·lat una xarxa per a frenar les boles i va fent, cada matí, una estoneta de bastons.

A l'entrada d'una cerveseria on beuen begudes alemanys hi ha una placa de record escrita en hebreu. A Riga, durant segles, els alemanys van ser majoritaris i els jueus eren una extensa minoria. Ara la majoria dels jueus han marxat a Israel i d'alemanys, des dels anys de Hitler, pràcticament no n'hi queden.

Mentre esperava en el moll de l'estació, se m'ha acostat un policia letó que m'ha ensenyat un petit carnet mentre em deia: "camarada, policia letona". M'ha sorprès molt la paraula "camarada", però es veu que les coses canvien més ràpid que les paraules.

Crec que era, exactament, la policia de frontera que no m'havia trobat a l'arribada. I que estava intrigat per la meua bossa. Està prohibit traure de Letònia més de tres quilos de menjar i supose que el policia ha pensat que jo devia ser un contrabandista. Li he contestat en català i s'ha quedat talladíssim. Ha somrigut, ha fet una inclinació de cap i ha marxat. ¡Pobre!, tenint en compte que ahir era el primer dia de la independència real d'aquest país, és probable que fos el seu primer dia de treball i fins i tot que jo fos el seu primer *client*.

Vicent Partal